

ket, de a társra vágyódást kiéneklő költemény (*Egyszerűbben*) lezáró két sorával „leegyszerűbb volna veled lennem, / és még egyszerűbb lenne a halál” már a páros magány titkait sejteti. A szerelem az egyéniség kiteljesedésének reménye, a magány kitaruló kapuja, lehetőség arra, hogy „legalább / egyikünk találkozzék a másikkal”. De a költő nem állíthatja meg a szerelem napját az égen.

Illúziókat omlaszt és álértékeket rombol Majtényi a harmadik ciklus (9.9 = 82) „tótágásra fordult” énekeivel. A költői létezés és a költészet értelmét fogalmazza újra hol a gúny, az irónia, a szatúra, hol pedig a bensőséges hitvallás hangján. Félti a szavakat a hamis prófétáktól, a költészet „fürge segédeitől”, egyszerűval az elértéktelenedéstől (*Újszövetség*). Félti a „szamartalan megváltás” Jézusait, az igaz szavú költőket az árultatástól és a megfeszítettéstől (*Virágvasárnap*). Úgy érzi, megbillent a világ; a dolgok és jelenségek természetes aránya elrajzolódtól (*Kisállomás. Apróhirdetés*), s a valóságot már csak úgy veheti birtokba a költő, úgy nemesítheti poézissé, ha azt is felmutatja, ami groteszk, ami természetellenes. Mi pedig így lelünk rá újra az emberi mértékekre, így mondhatjuk újra magunkénak a világot (*Fordított világ*). Majtényi iróniája mögött megsejtjük a fájdalom és a kiábrándultságon erőt vevő magatartás rendező-alakító elvét, a szatirikus hangvételben az emberibb, a tisztességesebb világért felfakadó fohászt.

A kötet lezáró negyedik ciklus (*Ének több hangra*) verseiben a XX. század emberének egyetemes rémületeit kiáltja világgá a költő; a múlt — a háború, a szegénység — kísérteteit idézi meg „ebben a csonthéjú, kagylóhéjú / jelenben... (*Romház. A nagy kalapban*), de az ember újrakezdő, minduntalan nekigyürköző kedvében a megváltás lehetőségeit is felleli, így pl. a *Zsoltárban*. Vagy a *Fohászkodásban*. Ez az öt összetett mondatból felépített, könnyörgő hangú költemény az újabb magyar irodalom egyik legszebb békeverse. Ilyen becéző, féltő hangon, ilyen fiúi szeretettel aligha szólt magyar költő a „szép szemöldökű, tiszta szemű” Európához. Az emberi létezés fenyegetettségét nem transzcendens okokból vezeti le, ezért a megoldást a valóságban, vagyis a szavát felemelő, tiltakozó, etikus ember tetteiben keresi.

Majtényi Erik — immár harminc kötettel a háta mögött — eredeti hangú és világlátású költő, még akkor is, ha például a Vadludakban Babits Ösz és tavasz közöttjének, az Eszterláncban Kosztolányi Egy kisgyermek panaszainak, a Kontár Józsuában József Attila Ódájának egy-egy képét, ritmikai megoldását véljük felfedezni. Majtényi mestere a versnek, aki magához szelídítette a formákat, és uralodik rajtuk. Különösen szépek az áttetsző képletű, a kiszámolást és gyermekdalokat imitáló versek (*Fekete, fehér. Kapd el fűrgén*). A dallam itt a gyermekkor önfeléd boldogságát, az ifjúkor szárnyalását idézi, de a kiábrándultság, a férfifájdalom szavait viszi, sodorja a kimondhatatlanig. A költői lelemény, a formai bravúr, de ugyanakkor a megformált tartalom példáit a *Bú jócska* és a *Kis riasztócsengőket szereltünk* című versek adják.

A gazdag, sokhangú romániai magyar költészet egyik legjelentősebb reprezentánsa Majtényi Erik. (*Kriterion*, 1972.)

SIMON LÁSZLÓ

Nagy Kálmán: Kalevala

A gépek, rohanás, automatizáció modern világába egy pillanatra betört egy más élet, a friss, vidám, tragikus, igaz emberség, a költészet: Nagy Kálmán új Kalevala-fordítása.

Büszke lehet az a nép, amelyik ilyen kincset mondhat magáénak. A mi költőinket is régtől foglalkoztatta egy magyar eposz gondolata, Arany János fájdalma elveszett nemzeti eposzunk miatt nem volt egyedülálló. De a sok eposzalkotó kísérlet után is csak a romantikus vágy maradt meg a nem létező után.

Azonban amit tőlünk a mostoha történelmi körülmények megtagadtak, azt megadták északi rokonainknak a zord természeti viszonyok: ők meg tudták őrizni: epikus énekeiket.

A finn eposz dalai valamikor a barbárság határán keletkeztek, s a nép ajkán éltek évszázadokon át. Lönnrot Illés, a finn népköltészet kiváló szakértője és lelkes csodálója a XIX. század elején összegyűjtötte s egybeszerkesztette népe halhatatlan értékű kincsét. Az eposz hősei igazi emberek. Az alkotó munka, a szerelem és vidám-életkedv, a szenvedés és tragikum, a mindent átható és mindenben győzedelmeskedő költészet elevenedik meg egy-egy hőse sorsában, oszthatatlan egységgé forr — életrekel az Ember maga. Kiapadhatatlan életkedv, energia, mindig újrakezdés, hit a költészet teremtő erejében — ez az, ami ma hozzánk szól a Kalevalából.

Már megjelenésétől érdeklődéssel és szeretettel fogadták nálunk, s hatásáról Aranytól egészen a mai napig legjelesebb költőink versei tanúskodnak. Rögton megjelentek az első fordítási kísérletek is.

Mi indít egy költőt valamely mű lefordítására? Lelki rokonság az alkotóval s költeményével. És mi indítja egy nemzet költőinek egész sorát egy másik nemzet eposzának fordítására? Ugyanaz.

Ahogy a finn népi énekes érzi a belső kényszert, hogy dalolnia kell, szavai feltartóztathatatlanul törnek elő

*Sanat suussani sulavat
puhu et putoelevat,
kielelleni kerkiävät
hampahielleni hajoavat,*

úgy űzi a magyar költőket is mindig ugyanaz az erő, hogy tolmácsolják a rokon nép csodálatos alkotását.

Elsőként, a múlt század végén Barna Ferdinánd fordítja le az egész művet. A német szöveg mankójára támaszkodó sorok itt még nehézkesen döcögnek:

*Számban a szók olvadoznak,
A mondatok omladoznak,
Nyelvem hegyén hullámsanak,
Fogaim közt rést keresnek.*

A második teljes magyar Kalevala Vikár Béla költői remekműve. Az ő szavai érzékeltesen, megjelenítő erővel hatnak:

*Szavaim szétolvadnak számban,
Beszédim buzognak bátran,
Nyelvemre sűrűn sietnek,
Fogaimra folyton folynak.*

Nagy Kálmán most megjelent fordításában pedig így születik a dal tökéletes művészi megformálásban:

*Szavaim számban olvadoznak,
beszédeim bontakoznak,
nyiladoznak nyelvem hátán,
futamođnak a fogamra.*

Összevetve az eredeti mű és a magyar változatok négy sorát, ide kívánczik a későbbi újabb fordítás e részlete is Képes Géza tollából:

*Szavak számban olvadoznak,
Mondataim moco-rognak,
Nyelvemre nyomulnak immár,
Fogaimra rontanak rá.*

Vikár Béla költői átültetése sokáig szinte felülmúlhatatlannak tűnt. Az utolérhetetlenül gazdag nyelv, rímek, alliterációk kettős ihletés szülőttei: a finn tájé és a magyar folklór. Egy ilyen alkotás után óriási és felelősségteljes költői vállalkozás újba kezdeni. Akarat, tehetség, tízesztendőös áldozatos munka azonban új remekművet hozott létre. Nagy Kálmán fordítói, költői felfogása más, mint Vikáré. Vikár magyarított, ő az eredeti lehető leghűbb visszaadására törekedett. A versek a hangsúlyos és időmértékes ritmus szigorú ötvözetében csendülnek fel, a párhuzamos gondolatok változatos, mindig új nyelvi köntösben jelennek meg. Az alliteráció gazdagsága a finnben szinte nyelvi szükségszerűség, s a magyar népköltészetre is jellemző. A rímek ritkábbak, azokat is inkább a ragok adják.

És hogyan szólal meg az utánozhatatlanul sajátos kalevalai nyelv? Vikár egy tökéletes harmóniájú, kimeríthetetlenül változatos, színes költői-népi, de nem létező nyelvet alkotott benne. Nagy Kálmán modernebb felfogása az egyszerűséget vallotta, ezt érezte közelebb az eredetihez. Ő is a magyar folklórból merített, csak másként, mint elődje. A Kalevala szóképzései népmeséinkre, drámaisága, tömörsége a székely népballadákra, képei népdalainkra emlékeztetnek. Az erdélyi költő fordítása így lett igazán magyar, s megmaradt ugyanakkor Suomi északi levegőjét árasztó finn eposznak.

„Azt szeretném, hogy a mai olvasó könnyebben megértse, jobban a mélyére tudjon hatolni a Kalevalának.” E céllal kezdett a fiatal nagybányai irodalomtanár a nemes feladat megoldásához. Az 1969-ben megjelent „Kalevala földjén” című kis könyvében már hat énekét közölt a készülő műből, s meleg hangú előszavában rövid, hozzáértő elemzést írt róla. Az elmúlt év végén megjelent a teljes alkotás, amit a tragikus sorsú fiatal költő már nem érhetett meg.

Él azonban a nehéz körülmények között is létrejött, modern felfogású, új Kalevala. A ma emberéhez szól, emberségre tanítva az idők távolából. A romániai magyar irodalom újabb kinccsel gazdagította költészetünket és a magyar Kalevala-irodalmat. (*Kriterion*, 1972.)

DUGÁNTSY MÁRIA

Képes Géza : Napfél és Éjfél

Finnugor rokonaink népköltészete — közli az alcím. Azaz nemcsak nyelvrokon-ságról, hanem ennél sokrétűbb, szorosabb, bensőségebb kapcsolatról van szó. Éppen a fordítás szükségessége mutatja, hogy jelen esetben a nyelvi hasonlóság nem segít a megértésben — annál többet jelent a közös eredet, közös múlt, azonos ősi hitvilág, azonos gyökerű folklór, s — a nyelvrokon-ságból is adódó — rokon gondolkodás ténye.

Évszázados hiányt pótol ez a gyönyörű kiadású kötet. A benne szereplő művek nagy része egyáltalán nem mai gyűjtés, sem mai fordítás. Az első vogul szövegeket Reguly Antal még 1843-ban jegyezte föl, Munkácsi is a múlt században járt a votják között. Képes Géza pedig — miközben bebarangolta a világirodalmat térben és időben: a finn népdaloktól Puskinig és Abu Száidtól Robert Gravesig — az egyetemről magával hozott — kezdetben nyelvészeti — érdeklődéssel számon tartotta rokonaink költészetét is, előbb a finnekét, észtekét majd az obi-ugorokét, mígnem kiterjedt figyelme az egész finnugorságra — egyelőre a szamojédok még kimaradtak a kötetből.